

Globalisering en het Europees sociaal model

Begin april is er bij Parijs, pal naast EuroDisney, een tweede pretpark geopend, de Walt Disney Studios. Een investering van bijna twee miljard euro met zo'n 1500 nieuwe arbeidsplaatsen. In ons land wijst een recente regeringspublicatie over de verworvenheden van acht jaar Paars (onder meer) op het aantrekkelijke vestigingsklimaat: in de afgelopen kabinetsperiode is voor ruim 2 miljard euro aan buitenlandse investeringen aangetrokken, goed voor 19.000 arbeidsplaatsen. Los van het feit dat wij kennelijk meer arbeidsplaatsen voor ons geld krijgen, illustreren deze twee voorbeelden in een notendop waar het bij globalisering vooral om gaat. Het ontstaan van een vrije markteconomie op wereldschaal is vooral manifest in de integratie van kapitaalmarkten en de groei van buitenlandse directe investeringen. Voor het bedrijfsleven is het immers van belang aanwezig te zijn op markten voor eindproducten en te profiteren van verschillen in concurrentievoordelen tussen landen. Voor *the Economist* is de FDI (*Foreign Direct Investment*) dan ook een belangrijke indicator voor de globalisering; volgens de Amerikaan Jeff Gates (geen familie) is globalisering vooral *a finance driven phenomenon*. Flitskapitaal beheerst de financiële wereld en multinationalals zijn vooral bezig met kopen en gekocht worden. Ter toelichting een paar cijfers.

– In 2000 is de wereldwijde circulatie van kapitaal zo'n tweehonderd keer het bedrag van 1970, terwijl de wereldhandel in die periode zo'n vijftien keer groter is geworden. De verhouding tussen wereldhandel en kapitaalstromen is in dertig jaar veranderd van 1:2

naar 1:25 (Széll, 2001).

- Het aantal multinationalals is in de afgelopen dertig jaar sterk gegroeid: van 7.000 in 1970 tot 53.000 in 1998 met bijna 450.000 buitenlandse vestigingen. Het aantal grensoverschrijdende fusies en overnames van bedrijven in Europa is sinds 1996 jaarlijks verdubbeld.
- De tweehonderd grootste ondernemingen, met minder dan een kwart procent van de wereld-arbeidspopulatie, zijn goed voor 28% van de wereldwijde economische activiteit; in 1998 was de gecombineerde rijkdom van de tweehonderd rijksten in de wereld gelijk aan het gecombineerde jaarinkomen van de 2,5 miljard allerarmsten; en zonder *dot com collapse* zal Microsofts Bill Gates in maart 2005 triljonair en in maart 2020 quadriljonair zijn (Gates, 2001).

De paradox is een concentratie op grote schaal van kapitaal dat tegelijkertijd over de hele wereld koortsachtig op zoek is naar de '*highest return on investment*', de '*highest shareholder value*' (Széll, 2001). Door de exit-opties van kapitaal zijn de machtsverhoudingen veranderd, zijn de mogelijkheden van de natie-staten voor een eigen sociaal-economisch beleid beperkt en moet het Rijnlandse model van *stakeholder-value* in toenemende mate plaatsmaken voor het Angelsaksische *shareholder*-model. Blijkens een recent rapport van de *High level group on industrial relations and change in the European Union* (2002) leidt dit tot de vraag naar de relevantie van het Europese systeem van arbeidsverhoudingen: *enhancing competitiveness while preserving the European social model becomes a crucial issue for*

* Kees Vos is redactielid van het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken

the EU in the global market place.

Bij wijze van therapie bepleit de *High level group* een nieuwe balans, een soort van *coordinated decentralisation, based on multilevel framework bargaining* en meer ruimte voor *'negotiated flexibility'* als een alternatief voor standaardoplossingen en deregulering. In aansluiting hierop kan men zich afvragen of in de context van de globalisering de rol van het Europese sociale model en van de nationale staten daarin inderdaad is uitgespeeld. Bij wijze van een eerste (en onvolledig) antwoord een paar observaties.

Binnen de 'gecoördineerde decentralisering' past ook de waarneming dat ondernemingen niet volstrekt *'footloose'* zijn. Tegenover de exit-opties van kapitaal staat 'globalisering', de binding van bedrijven aan regionale netwerken, die verband houdt met factoren als de omvang van de bereikbare markt, de regionale specialisering en arbeidsverdeling, het scholingsniveau van de beroepsbevolking, factoren die van groot belang zijn voor de opbrengst van het geïnvesteerd vermogen (Hoffmann et al., 2002).

Daarnaast hebben nationale staten, of wellicht beter – om met Manuel Castells te spreken – 'netwerkstaten', een belangrijke rol bij de vormgeving van een sociale marktordening op mondiaal niveau, de totstandkoming van een internationale rechtsorde. Naast vormen van vrijwillige regulering en zelfregulering, *'guidelines for multinational enterprises'* van de OESO, zijn hier tal van verdragen te noemen, zoals die via de Verenigde Naties en de daaronder ressorterende organisaties (ILO, UNCTAD, UNEP), de Raad van Europa (EVRM, ESH), de Europese Unie zelf tot stand zijn gekomen (Schrama & Vos, 2002). Ook instanties als de WTO en het IMF beijveren zich om tot wereldwijde regulering of gedragscodes te komen (Kol, 2001). Door middel van nationale ratificatie van verdragen worden de nationale rechtssystemen aangesloten op de mondiaal te ontwikkelen rechtsorde.

Ten slotte is er het aanpassingsvermogen van het Europese model zelf. De combinatie van uiteenlopende nationale systemen van arbeidsverhoudingen met een gevarieerd EU-in-

strumentarium (verordeningen en richtlijnen, sociale dialoog, de methode van open coördinatie, aanbevelingen) leidt tot een flexibel stelsel dat op verschillende bestuurlijke niveaus gedifferentieerd kan worden ingezet. Chouraqui & O'Kelly (2001) omschreven dit als een *multi-level European social model of regulated autonomy*, een model dat weliswaar op Europees niveau kaders aangeeft, maar tegelijkertijd voldoende flexibiliteit kan bieden voor de noodzakelijke dynamiek op nationaal en regionaal niveau. Kortom, de door de High level group bepleite *negotiated flexibility* als methode voor de modernisering van ons eigen sociaal model.

Literatuur

- Chouraqui, Alain & Kevin P. O'Kelly (2001), *Which European Social Model? An introduction to the Aix-en-Provence European seminar* (10/11 September 2001).
- European Commission (2002), *Report of the High level group on industrial relations and change in the European Union*, Luxembourg: EC.
- Gates, Jeff (2001), *Globalization and Financial Participation - Chronicling the Risks & Rewards*, (jeffgates@mindspring.com).
- Gates, Jeff (2001), *21 Ways that Neoliberal-inspired Globalization is Redistributing Worldwide*, Paper t.b.v. een Joint European Commission/European Foundation seminar, 12-13 November.
- Hoffmann, Jürgen, Reiner Hoffmann, Judith Kirtton-Darling & Luitpold Rampeltshammer (2002), *Literature Review on the Europeanisation of industrial relations in a global perspective*, Brussels: European Trade Union Institute (provisional version).
- Kol, Jacob (2001), 'Wat is globalisering en tot hoe ver is het wenselijk?', *ESB* 86 (4331) 26-10.
- Rijksvoorlichtingsdienst (2002), *Enkele feiten en cijfers over het kabinetsbeleid*, Den Haag: RVD.
- Schrama, Henk, en Kees Vos (2002), 'Globalization, human rights and the government', in: Willem van Genugten & Ruud Lubbers (eds.), *Division of Roles in the International Economic and Legal Order*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Széll, György (2001), *Fifteen challenges for a European Social Model*, Contribution to the European Brain Storming Seminar 'Which European Social Model?', Aix-en-Provence, 10-11 September.